

BEZPEČNOSTNÁ A STRATEGICKÁ KULTÚRA – TEORETICKÉ VYMEDZENIE

SECURITY AND STRATEGIC CULTURE - THEORETICAL CLARIFICATION

Ladislav HOFREITER

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 12. 10. 2023

Schválený: 06. 12. 2023

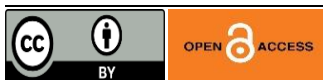
Vydaný: 29. 12. 2023

ABSTRACT

The process of creating the state's security policy is determined by two decisive factors: the security culture and the resulting strategic culture. Both of these factors arise historically, based on experience and cultural political values of the state. In this article, we want to clarify both the theoretical starting points for the investigation of security and strategic culture, but also the factors that have an impact on their quality and content. We also want to point out the relationship between them. We will use primarily explanatory methods (study and analysis of documents), content and relational analysis and synthesis.

KEYWORDS

Culture, security culture, national security culture, strategic culture,

© 2022 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

Zaisťovanie národnej bezpečnosti je najdôležitejšou funkciou štátu a štát je hlavným tvorcom bezpečnostnej politiky. Politika národnej bezpečnosti je súhrnom komplexných aktivít štátu v oblasti zaistenia bezpečnosti štátu a občanov, definovaných na základe národných záujmov, analýzy bezpečnostného prostredia, klasifikácie bezpečnostných výziev a hrozieb, ako aj medzinárodných záväzkov v oblasti systému kolektívnej bezpečnosti a obrany.

Bezpečnostná politika predstavuje vo všeobecnosti súhrn činností a opatrení, ktorými štát zabezpečuje svoju ochranu pred pôsobením bezpečnostných hrozieb a rizík, ktoré môžu negatívne ovplyvniť realizáciu jeho životných a dôležitých záujmov. Vyjadruje prístup politickej reprezentácie, orgánov verejnej správy i právnických a fyzických osôb

stanoveného priestoru a v danom čase na zaistenie svojej bezpečnosti, svojich oprávnených záujmov.

Bezpečnostnú politiku môžeme charakterizovať aj ako zámer mocenského ovplyvňovania bezpečnosti štátu, t. j. zámer mocenského usmerňovania realizácie bezpečnostných záujmov štátu a ako súhrn činností orgánov verejnej moci zameraných na tvorbu a presadzovanie zámeru mocenského ovplyvňovania bezpečnosti štátu.

Kľúčovými determinantami, ktoré ovplyvňujú obsah a zameranie bezpečnostnej politiky štátu sú bezpečnostná a strategická kultúra.

1 METÓDY

Problém bezpečnostnej a strategickej kultúry vo vzťahu k národnej bezpečnosti nebol doteraz v prostredí slovenskej bezpečnostnej komunity dostatočne preskúmaný. Bezpečnostná kultúra v zmysle *Safety culture* bola skúmaná predovšetkým vo vzťahu k bezpečnosti organizácie (Hofreiter, 2015; Hofreiter, Halaj, 2017; Hofreiter, Halaj, 2020). Pokusy o objasnenie aspektov strategickej kultúry vo vzťahu k bezpečnosti štátu (národnej bezpečnosti) boli prezentované v prácach J. Lasicovej a J. Ušiaka (2012, 2013), J. Ušiaka (2020). Z českého prostredia je známy počin J. Eichlera (2011), ktorý vymedzil pojmy bezpečnostnej a strategickej kultúry.

Vychádzajúc z tohto stavu teoretického rozpracovanie pojmov bezpečnostnej a strategickej kultúry v slovenskom prostredí logicky vystupuje požiadavka riešiť tieto výskumné problémy:

1. Definovať obsah pojmov bezpečnostná kultúra, kultúra národnej bezpečnosti a strategická kultúra.
2. Identifikovať činitele a prvky bezpečnostnej a strategickej kultúry.
3. Identifikovať vzťahy medzi kultúrou národnej bezpečnosti, strategickou kultúrou a bezpečnostnou politikou štátu.

Našou pracovnou hypotézou bude: bezpečnostná a strategická kultúra sú základnými stavebnými kameňmi, na ktorých sa buduje bezpečnostná politika štátu.

Základné metodologické nástroje, ktoré budú použité pri riešení prezentovaných výskumných problémov budú predovšetkým exploratívna metóda (štúdium a analýza dokumentov), obsahová a relačná analýza a syntéza.

2 VÝSLEDKY

2.1 Vymedzenie pojmov

Pojem kultúra má z etymologického hľadiska pôvod v latinskom slove „*cultus*“, vyjadrujúceho úctu k božstvám. Neskôr sa začal spájať z významom *colo, colere*- vzdelávať, obrábať, pestovať, ale tiež i *cultus* – pestovanie, vzdelávanie, ošetrovanie, starostlivosť. V spojení *cultura amini* ho používal Cicero na vyjadrenie starostlivosti o vyššie idey (Czaja,2008).

S prvým vymedzením antropologickej definície kultúry prišiel anglický antropológ Edward Burnett Tylor. Jeho definícia kultúry znie : „*Kultúra alebo civilizácia je komplexný celok, ktorý zahŕňa poznanie, vieru, umenie, právo, morálku, zvyky a všetky ostatné schopnosti a obyčaje, ktoré si človek osvojil ako člen spoločnosti*“ (Czaja, 2008).

Kultúra v našom pojatí predstavuje súhrn výtvorov ľudskej činnosti, a to ako materiálnej, tak i duchovnej, intelektuálnej, ktorý je hromadený, uchovávaný a obohacovaný počas ľudskej histórie a odovzdávaný z pokolenia na pokolenie.

Problém spojitosti kultúry a bezpečnosti, zvlášť vplyvu kultúry na bezpečnosť, nie je nový, je vlastne tak starý, ako existujú ľudské civilizácie a kontakty medzi nimi. Hlavný aspekt vzájomnej interakcie spočíval (a dnes tento aspekt znovu vystupuje do popredia) v úsilí o kultúrnu dominanciu, v akomsi kultúrnom rasizme uplatňovaný jedným národom, jednou civilizáciou voči druhej. V spojení s náboženskou identitou to znamenalo a i dnes znamená krvavý konflikt. Vzájomná interakcia kultúry a bezpečnosti sa často realizuje prostredníctvom moci, schopnej vytvárať a presadzovať kultúrne hodnoty a vzorce, ale aj prostredníctvom obrany (ochrany) vytvorených a prijatých kultúrnych hodnôt.

Pojem bezpečnostná kultúra vo význame „*safety culture*“ ktorý spája pojmy bezpečnosť a kultúra bol prvý krát použitý v roku 1986 skupinou pracovníkov medzinárodnej agentúry pre atómovú energiu MAAE (International Atomic Energy Agency, IAEA) po havárii atómového reaktoru v Černobyle. Vyšetrovací tím, ktorý celú haváriu skúmal konštatoval, že hlavným dôvodom prehriatia reaktoru boli nedostatky v súvislosti s kultúrou bezpečnosti organizácie (Durniev,2006; Pidgeon,1998). Po tejto udalosti sa bezpečnostná kultúra ocitla v centre záujmu s cieľom optimalizovania vplyvu podnikovej kultúry na správanie zamestnancov spojené s bezpečnosťou (Slováčková, 2015).

Bezpečnostná kultúra sa postupom času zapracovala okrem jadrových zariadení aj do ostatných odvetí priemyslu. Nie je špecificky určená len pre personál ohrozených či nebezpečných objektov ale vzťahuje sa k jednotlivcom, skupinám a spoločnosti ako celku a začala sa používať ako nástroj na zníženie alebo elimináciu vplyvu nežiaducich udalostí a faktorov vzťahujúcich sa k jednotlivcom, sociálnym skupinám či štátu (Hofreiter, 2015).

Pri prijatí definície pojmu kultúra bezpečnosti je potrebné aby bol pojem skúmaný na skupinovej aj individuálnej úrovni, aby mal pojem relatívny a nie absolútny charakter a vo svojej definícii obsahoval hodnoty, tradície a hmotnú úroveň referenčných objektov bezpečnosti (Hofreiter, 2015).

Pidgeon (1998) uvádza, že kultúra bezpečnosti určuje systém významov, vďaka ktorým sú subjekty schopné uvedomiť si a pochopiť ohrozenie a teda zaujať postoj k riziku, ohrozeniu, bezpečnosti a rovnako sú schopné prideliť im adekvátne hodnoty.

Cieślarczyk (2011) pokladá bezpečnostnú kultúru za spôsob uvažovania o bezpečnosti (čo je bezpečnosť, možnosť vyjadrenia bezpečnosti), vnímania bezpečnosti a zisťovania hodnôt bezpečnosti (ako dosiahnuť bezpečnosť, aké prostriedky, techniky a technológie možno použiť na dosiahnutie bezpečnosti).

Hale hovorí, že bezpečnostná kultúra sa vzťahuje na postoje, presvedčenia a vnímanie, ktoré skupiny definujú ako normy a hodnoty, a ktoré ovplyvňujú ich konanie a reagovanie vo vzťahu k rizikám. (Cole, K. S., et.al. 2013)

Richter a Koch (2004) vnímajú bezpečnostnú kultúru ako nástroj, ktorý usmerňuje činnosti ľudí vo vzťahu k rizikám, nehodám a prevencii. Je možné konštatovať, že vo všetkých z uvedených definícií nachádzame rovnakú podstatu – každá za zameriava na spôsob akým ľudia myslia alebo sa správajú vo vzťahu k bezpečnosti. Tieto definície majú tendenciu odrážať názor, že bezpečnostná kultúra vyjadruje viacej čo organizácia „je“, ako niečo, čo organizácia „má“.

Berezucký v článku Culture and Human Safety (Berezucký, 2018) vysvetľuje bezpečnostnú kultúru najmä v kontexte individuálnej bezpečnosti. Štruktúru bezpečnostnej kultúry v individuálnej rovine analýzy popisuje ako kultúru bezpečnosti každodenného života a kultúru bezpečnosti na pracovisku (v zmysle bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci).

Vychádzajúc z uvedených definícií môžeme bezpečnostnú kultúru definovať ako **sústavu hodnôt, tradícií, charakteristík, prístupov a postojov referenčných objektov¹, ktoré otázky bezpečnosti pokladajú za najvyššiu prioritu, a ktorým vzhľadom na ich dôležitosť venujú adekvátne a trvalú pozornosť.**

Bezpečnostná kultúra sa týka rozsahu, v ktorom si každý jednotlivec a každá organizácia (vrátane štátu) uvedomuje hrozby a bezpečnostné riziká, neustále sa správa tak, aby sa zachovala a zvyšovala bezpečnosť, je ochotná a schopná prispôbiť sa otázkam bezpečnosti, je ochotná komunikovať o bezpečnostných problémoch a trvalo vyhodnocuje svoje aktivity súvisiace s bezpečnosťou.

¹ Pojomom „referenčný objekt“ označujeme ten objekt, ktorého záujmy sú existenčne ohrozené a môže si legitímne nárokovvať právo na prijatie mimoriadnych opatrení. Tradičným referenčným objektom je štát, národ, za referenčný objekt môže byť považovaný jedinec, civilizácia, náboženská skupina ap.

2.2 Roviny analýzy bezpečnostnej kultúry

Bezpečnostnú kultúru je možné posudzovať na troch úrovniach (Hofreiter, 2015):

- úroveň jednotlivca,
- úroveň organizácie
- úroveň štátu.

Bezpečnostná kultúra na úrovni jednotlivca definuje hodnoty, schopnosti, vedomosti ako súčasti osobnej kultúry jednotlivca či zamestnanca v jeho súkromnom a profesionálnom živote. Objasňuje jeho postoje, subjektívne vnímanie bezpečnosti a odbornú prípravu na zvládanie nežiaducich udalostí. Vyjadruje aj dodržiavanie bezpečnostných pravidiel, zákonov a noriem, ako aj rešpektovanie organizácie ako takej (Hofreiter, 2015). Je syntézou jeho životných hodnôt, vedomostí, schopností potrebných pre zaistenie bezpečnosti v jeho odbornej (profesionálnej) činnosti, v bežnom dennom a osobnom živote. Vyjadruje, ako človek vníma svoju bezpečnosť, hrozby a riziká, akú hodnotu, význam má bezpečnosť pre neho samého i jeho okolie, ako je pripravený na prekonávanie krízových situácií, resp. na praktické znižovanie rizík svojej bezpečnosti. Vyjadruje tiež jeho správanie a zachovávanie bezpečnosti iných ľudí, rešpektovanie právneho poriadku, prístup k ochrane životného prostredia, k rešpektovaniu tradičných hodnôt v spoločnosti apod. Vyjadruje aj kultúru, v ktorej ľudia poznajú svoje práva a majú možnosť ich uplatňovať.

Bezpečnostná kultúra organizácie (podniku) je súbor pravidiel a funkcií organizácie a individuálne správanie, ktorého cieľom je zaistenie bezpečnosti podniku, zaistenie jeho činností a ochrana jeho záujmov, zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia zamestnancov. Okrem prístupu manažmentu podniku k tvorbe a realizácii bezpečnostnej politiky podniku je významným činiteľom korporatívnej bezpečnostnej kultúry odborná kvalita zamestnancov, charakterizujúca ucelenosť jednoty potrieb, vedomostí, schopností a zručností potrebných na odvrátenie nebezpečných situácií a bezpečnostných hrozieb, založená na hlbokom pochopení priority bezpečnosti pri riešení akýchkoľvek odborných úloh na danej pracovnej pozícii. Výsledná úroveň korporatívnej bezpečnostnej kultúry je založená na tom, ako všetci zamestnanci poznajú bezpečnostnú politiku podniku (organizácie), pravidlá bezpečného správania sa, ako sa s nimi stotožnili a ako ich dodržujú.

Bezpečnostná kultúra na úrovni štátu vyjadruje postoj a vzťah politickej reprezentácie štátu k bezpečnosti ako takému stavu spoločnosti, v ktorej je zistená bezpečnosť všetkých na požadovanej úrovni. Podrobne budeme analyzovať obsah, štruktúru a činitele národnej bezpečnostnej kultúry v ďalšej kapitole.

2.3 Kultúra národnej bezpečnosti

Bezpečnostná kultúra na úrovni štátu vyjadruje postoj, ako politická reprezentácia reaguje na možné ohrozenia bezpečnosti štátu a občanov, ako vytvára podmienky pre rozvoj

sociálnych jednotiek, podnikateľských subjektov i občianskych organizácií. Tiež ukazuje, ako štát dbá na výchovu občanov k bezpečnosti, k bezpečnému správaniu sa v rôznych situáciách.

Podľa Colina S. Graya bezpečnostné kultúry zahŕňajú pretrvávajúce sociálne prenášané myšlienky, postoje, tradície, zvyky mysle a preferované metódy fungovania, ktoré sú viac-menej špecifické pre konkrétnu geograficky založenú bezpečnostnú komunitu ktorá má jedinečnú historickú skúsenosť (Gray, 1999). Podľa tohto názoru kultúra národnej bezpečnosti nie je statická ; skutočne sa môže časom meniť podľa toho, ako sú získané, prijaté a spracované nové skúsenosti v kultúre bezpečnosti daného štátu . Inými slovami, mení sa postupne tak , ako spoločnosť reaguje na výzvy zvnútra i zvonka.

Podľa Eichlera (Eichler, s.38-39) má bezpečnostná kultúra dve dimenzie- vnútroštátnu a medzinárodnú. Pri vymedzení vnútroštátnej dimenzie sa uplatňujú dva prístupy.

Jeden prístup spočíva na vymedzení štyroch ukazovateľov: národná identita, aliančná politika, štruktúra ozbrojených síl a civilno-vojenské vzťahy.

Druhý prístup k vymedzeniu vnútroštátnej dimenzie bezpečnostnej kultúry spočíva v uplatnení piatich premenných: prístup k vonkajšiemu prostrediu; obsah a forma národnej identity; politické ciele štátu; ustálené názory a ich vplyv na úvahy o alternatívnych možnostiach zahraničnej politiky; elitami zdieľané normy zahraničnej politiky , najmä na ciele a nástroje zahraničnej politiky.

Medzinárodná dimenzie bezpečnostnej kultúry štátu je vysvetľovaná podľa tzv. inštrumentálnych preferencií daného štátu. Konkrétne to znamená, či štát preferuje :

- unilateralizmu alebo multilateralizmus,
- donucovaciu alebo presvedčovaciu stratégiu,
- vojenské alebo nevojenské nástroje,
- preventívne pôsobenie alebo preventívne údery.

Jeannie L. Johnson v snahe vytvoriť optimálny model skúmania bezpečnostnej kultúry sa sústredila na štyri premenné národnej bezpečnostnej kultúry, ktoré neustále ovplyvňujú bezpečnostnú politiku a ktoré sú pre túto kultúru hodnotné (Johnson, 2006). Sú to:

- Identita, ktorá vyjadruje pohľad národného štátu na seba, zahŕňajúci črty jeho národného charakteru, jeho zamýšľané regionálne a globálne úlohy a jeho vnímanie jeho prípadného osudu.
- Hodnoty vyjadrujú, či pri analýze nákladov a výnosov z konania štátu v oblasti bezpečnosti sa uprednostňujú materiálne a/alebo ideové, morálne či iné duchovné faktory, ktoré sa vyberajú pred ostatnými.
- Normy predstavujú akceptované a očakávané spôsoby správania sa štátu. Hodnotenie

noriam môže objasniť, prečo sú niektoré racionálne prostriedky na dosiahnutie konečného cieľa odmietnuté ako neprijateľné, aj keď by boli dokonale efektívne.

- Optika vnímania znamená pravdivé alebo nepravdivé, skreslené názory na to, ako je štát vnímaný z vonka. Potom správanie sa štátu je založené na vnímaní reality, nie reality samotnej. Vnímanie pozície, authority či prestíže štátu zohráva významnú úlohu pri formovaní zahraničnej a bezpečnostnej politiky štátu.

Kultúry národnej bezpečnosti možno definovať aj podľa štyroch kritérií: vnímanie prostredia; národná identita; inštrumentálne preferencie; preferované interakcie z tabuľky 1. Z tabuľky je zrejмый rozdielny prístup integrovaných a neintegrovaných štátov.

Tabuľka 1 Kritériá pre definovanie kultúry národnej bezpečnosti

	Prvky	Neintegrované štáty	Integrované štáty
Vnímanie prostredia	Vzťahuje sa na konsenzus o dynamike medzinárodného systému, význam a životaschopnosť suverénneho štátu a definície bezpečnostných hrozieb	Medzinárodný systém je tvorený konkurujúcimi si suverénnymi, autonómnymi štátmi zaujatými ochranou územnej celistvosti; medzištátna interakcia je do značnej miery hra s nulovým súčtom	Kooperatívny medzinárodný systém je tvorený štátmi do značnej miery benevolentnými k suverénnym výsadám, štáty sú územne bezpečné a maximalizujúce blahobyt; medzištátna interakcia je vo všeobecnosti vzájomne výhodná.
Identita	Vyjadruje spôsob, akým národné elity definujú národ voči vonkajšiemu svetu.	Elity si zachovávajú „egoistickú“ definíciu národného záujmu a definujú národ v opozícii k „iným“, ktorí predstavujú existenčnú hrozbu.	Elity inak vnímajú národný záujem; národné je začlenené do širšieho kontextu „my“ a nie v opozícii k „inému“.
Inštrumentálne preferencie	Identifikujú preferované nástroje štátu, ktoré možno posudzovať vo vzťahu k typológii moci.	Realistické zdroje sily, najmä spoliehanie sa na donucovacie nástroje štátu (Hard Power).	Priama a nepriama inštitucionálna moc, preferencia na presvedčovacie nástroje štátu (Soft Power)

	Prvky	Neintegrované štáty	Integrované štáty
Preferované interakcie	Vzťahuje sa na preferencie jednostranného, bilaterálneho alebo multilaterálnej spolupráce pri riešení bezpečnostných hrozieb.	Pohybuje sa od preferencií unilateralizmu po podmienený bilateralizmus, dočasný bilateralizmus alebo multilateralizmus.	Preferencie multilaterálnej spolupráce; zrieknutie sa suverénnych výsad, sústredenie sa na inštitucionálnu a nie národnú činnosť.

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: Kirchner, Sperling, 2010.

Rozdielne prístupy integrovaných a neintegrovaných štátov k bezpečnostnej kultúre z hľadiska medzinárodného prostredia zrejmy aj z tabuľky 2.

Tabuľka 2 Prístupy štátov k bezpečnostnej kultúre

	Neintegrované štáty	Integrované štáty
Prienik záujmov aktérov bezpečnosti	Miera prieniku neštátnych a štátnych aktérov je obmedzená a premenlivá.	Miera prieniku neštátnych a štátnych aktérov je rozsiahla a akceptovaná, trvalá, reprezentovaná formou bezpečnostnej komunity.
Kritické hrozby	Bezpečnosť štátu je do značnej miery definovaná hrozbami pre územnú celistvosť, autonómiou od vonkajších vplyvov a dôraz na maximalizáciu moci.	Bezpečnosť štátu je do značnej miery definovaná zraniteľnosťou štátu pri dobrovoľnej a štruktúrálnej zmene rozsahu suverenity; štáty sú primárne orientované na ciele integračného zoskupenia.
Riadenie a zaistovanie suverenity	Štát funguje ako efektívny regulátor vnútorných a vonkajších vzťahov; neochota vzdať sa suverenity v prospech domácich alebo medzinárodných inštitúcií.	De facto dochádza k stieraniu hraníc suverenity; vlády nepôsobia ako regulátor vzťahov; ochota preniesť časť suverenity na medzinárodné inštitúcie.
Referenčné záujmy	Záujmy sú úzke a unilaterálne, egoistické.	Záujmy sú tvorené širokým okruhom, ktoré sa viažu na spoločné záujmy; multilateralizmus.

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: Kirchner, Sperling, 2010.

2.4 Činitele kultúry národnej bezpečnosti

Bezpečnostnú kultúru môžeme vyjadriť ako synergiu ľudského činiteľa s jeho bezpečnostnými schopnosťami a zručnosťami (mentálne, duchovné činitele), technických a technologických prostriedkov na zaistenie bezpečnosti (materiálne činitele) a organizačných opatrení na zaistenie bezpečnosti (organizačné činitele).

Duchovné činitele národnej bezpečnostnej kultúry predstavujú súbor ideových hodnotových systémov a schopností pre zaistenie bezpečnosti štátu. Ľudský faktor zohráva pri dosiahnutí požadovanej úrovne bezpečnosti a bezpečnostnej kultúry štátu významnú úlohu. Formovanie ľudského činiteľa pre plnenie prislúchajúcej roly v bezpečnostnom systéme štátu vyžaduje mať funkčný systém bezpečnostného vzdelávania, ktorý umožní získať spôsobilosti a kompetencie pre identifikáciu, analýzu, hodnotenie a predikciu vývoja činiteľov, ovplyvňujúcich bezpečnosť štátu. Rovnako tak je potrebné pripraviť ľudí na ich realizačnú, aplikačnú funkciu pri presadzovaní hodnotových aspektov bezpečnostnej kultúry.

Materiálny činiteľ kultúry národnej bezpečnosti môžeme považovať za súbor finančných, technických, technologických a iných materiálnych prostriedkov, ktoré vytvárajú vhodné podmienky na zaistenie realizácie prijatej a uplatňovanej bezpečnostnej kultúry.

Organizačný činiteľ kultúry národnej bezpečnosti tvoria pravidlá a štruktúry pre realizáciu bezpečnostnej kultúry, ako aj štruktúry podporujúce riadiace a realizačné inštitúcie. Ide predovšetkým o vytvorenie spravodajských štruktúr, zabezpečujúcich zber a poskytovanie informácií o činiteľoch, javoch a udalostiach v strategickom prostredí štátu. Vytvorenie funkčného vnútorného informačného systému je nevyhnutnou podmienkou fungovania štruktúr bezpečnostného systému štátu.

2.5 Strategická kultúra

Prijaté a osvojené zásady bezpečnostnej kultúry sa odrážajú v obsahu a zameraní strategickej kultúry štátu, vyjadrujúcej najmä prístup politickej reprezentácie štátu k zaisteniu svojej vonkajšej bezpečnosti.

Strategická kultúra bola ako súčasť bezpečnostných štúdií sa objavila v 70. rokoch minulého storočia ako výsledok nového uvažovania o strategických predispozíciách štátov. Toto uvažovanie bolo vyvolané kritickými úvahami o tom, či vtedajší rivali- USA a Sovietsky zväz - budú pri tvorbe svojich stratégií budú uplatňovať rovnaký súbor hodnôt. Výsledkom bolo, že tento predpoklad je nereálny, pretože ani americkí ani sovietski stratégovia boli socializovaní v kultúrnych a sociálnych podmienkach svojich štátov. Výsledkom bolo konštatovanie, že strategická kultúra sa vyvíja v konkrétnom historickom procese ako súhrn nápadov, podmienených emocionálnych reakcií a vzorcov správania, ktoré členovia národnej strategickej komunity nadobudli prostredníctvom vplyvu špecifických kultúrnych vplyvov, historických skúseností a politických a mocenských činiteľov a preferencií.

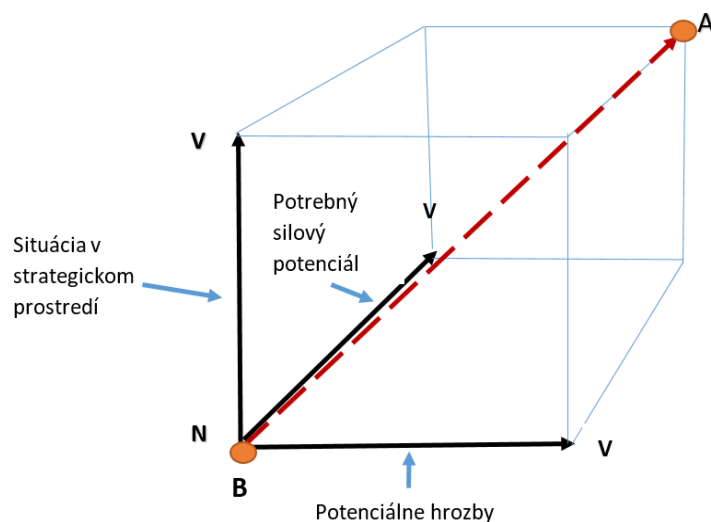
V strategickej kultúre štátu sa teda odrážajú najmä ideové, náboženské a kultúrne hodnoty, historická skúsenosť, naratívna história, ale aj vojenské spôsobilosti a vymedzenie hierarchie chránených záujmov štátu (Lasicová, Ušiak, 2012).

Podľa Johnstona (Johnston, 1995) je strategická kultúra integrovaný systém symbolov (napr. argumentácia, štruktúry, jazyky, analógie, metafory), ktorý vytvára všadeprítomné a

dlhodobé strategické preferencie formulovaním koncepcií úlohy a účinnosti vojenskej sily v medzištátnych politických záležitostiach a prezentované tak, že strategické preferencie sa zdajú byť jedinečne realistické a účinné. Strategická kultúra v tomto kontexte sa vytvára na základe pôsobenia dvoch skupín činiteľov:

- prvá pozostáva zo základných predpokladov o usporiadanosti strategického prostredia, to znamená o povahe protivníka a hrozbe, ktorú predstavuje.
- o potrebe použitia sily (o schopnosti eliminovať hrozby a podmienkach, za ktorých by bolo použitie sily efektívne).

Spoločne tvoria ústrednú paradigmu strategickkej kultúry (Johnston, 1995). Schéma paradigmy strategickkej kultúry je na obrázku 1.

Obrázok 1 Grafické vyjadrenie paradigmy strategickkej kultúry

Zdroj: Vlastné spracovanie

Vektor „Situácia v strategickom prostredí“ vyjadruje kvalitu vzťahov v strategickom prostredí štátu a o možnostiach vzniku a vplyve vojny a konfliktu na spoločnosť.

Vektor „Potenciálne hrozby“ vyjadruje existenciu a nebezpečnosť potenciálneho protivníka a hrozieb, vplyvom ktorých by štát utrpel významné straty; v podstate je to vyjadrenie hry Win-los.

Vektor „Silový potenciál“ vyjadruje schopnosti štátu kontrolovať a eliminovať hrozby, ako aj efektívnosť použitia sily (Hard Power) pri ich riešení.

Reálna hodnota úsečky BA blízko k bodu B ilustruje použitie „soft“ stratégie, spočívajúcej v dominantnom využití nástrojov diplomacie, kompromisov a dohôd pri

zvládání konfliktov a hrozieb v bezpečnostnom prostredí štátu. Zodpovedá to situácii, keď všetky tri vektory dosahujú minimálnu veľkosť a hodnotu blízko N (nízky/-a).

Maximálna veľkosť úsečky BA a bod A ilustruje použitie „hard“ stratégií pri zvládání konfliktov a hrozieb v bezpečnostnom prostredí štátu. Ukazuje na reálnu potrebu použitia silových prostriedkov na dosiahnutie. Zodpovedá to situácii, keď všetky tri vektory dosahujú maximálnu hodnotu – V (vysoká/-ý).

Gray definuje strategickú kultúru ako odkaz na spôsoby myslenia a konania so zreteľom na silu, ktorá vychádza z vnímania národnej historickej skúsenosti, z aspirácií na zodpovedné správanie v národných podmienkach. Jedným zo zámerov objasňovania strategickkej kultúry bolo vysvetliť činy a myšlienky, ktoré sa zdali byť v rozpore s tým, čo by bolo „racionálne“ pre štát (Gray, 1999).

Johnston v tomto kontexte uvádza, že strategická kultúra je kompatibilná s predstavami obmedzenej racionality (kde strategická kultúra zjednodušuje realitu), s procesnou racionalitou (kde strategická kultúra definuje zoradené preferencie alebo zužuje možnosti) a s adaptívnou racionalitou (kde sa na usmernenie výberu používajú historické voľby, analógie, metafory a precedensy) (Johnston, 1995).

Preto pre analytikov strategickkej kultúry neexistuje univerzálny model racionality a čo je racionálne pre jeden štát, môže byť iracionálne pre iný. Podľa Johnstona rôzne štáty majú rôzne prevládajúce strategické preferencie, ktoré sú zakorenené v raných alebo formujúcich skúsenostiach štátu a sú do určitej miery ovplyvnené filozofickými, politickými, kultúrnymi a kognitívnymi charakteristikami štátu a jeho elít (Johnston, 1995).

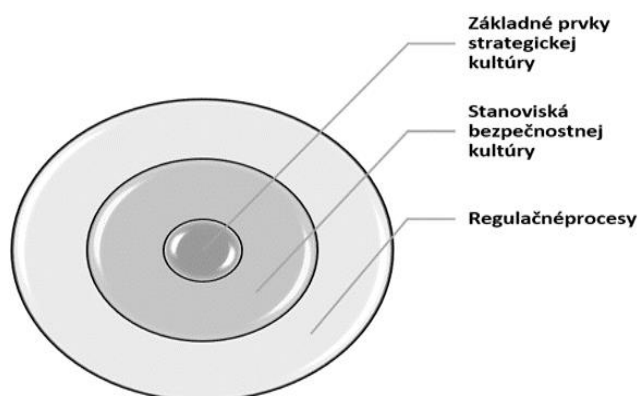
Ken Booth pracoval na podobných myšlienkach a vo svojej práci sa pokúsil použiť príklady z histórie, aby ukázal, že kultúra môže mať určité deformujúce účinky pri štúdiu a praktizovaní stratégie, čo následne vedie k chybám, pokiaľ ide o analýzu medzinárodných vzťahov (Booth, 2014).

Podľa Longhursta (*Stategic culture...*,2004) možno dnes strategickú kultúru najlepšie definovať ako výrazný súbor presvedčení, postojov a praktík týkajúcich sa použitia sily, ktoré sú prijaté štátom a vznikajú postupne v priebehu času, prostredníctvom jedinečného zdĺhavého historického procesu. Strategická kultúra je perzistentná v priebehu času a má tendenciu prežiť éru svojho pôvodného vzniku, hoci nejde o trvalú alebo statickú črtu. Je formovaný a ovplyvňovaný formačnými obdobiami a môže sa meniť, či už zásadne alebo po častiach, v kritických bodoch skúseností štátu.

Gray tiež naznačuje, že strategická kultúra je kategória, ktorá označuje emocionálne a postojevé prostredie, v ktorom pôsobí obranná (bezpečnostná) komunita. Predstavy o vojne a stratégii sú ovplyvňované fyzickou a politickou geografiou – niektoré strategické kultúry majú, napríklad, námorný alebo kontinentálny sklon – politickou alebo náboženskou ideológiou a znalosťou a preferovaním konkrétnych vojenských technológií. Strategická kultúra je svet mysle, pocitov a zvykov správania (Gray, 1999).

Longhurst identifikuje tri hlavné zložky strategickej kultúry (Strategic culture):

1. V prvom rade ide o prvky vyššej kvality, ktoré majú svoj pôvod v prvotných alebo formatívnych fázach rozvoja danej strategickej kultúry. Tieto sa nazývajú „základné prvky“. Tieto základné prvky zahŕňajú základné presvedčenia týkajúce sa použitia sily, ktoré dávajú strategickej kultúre jej základné charakteristiky. Presvedčenia sú semipermanentné a môžu prispieť k budovaniu národnej identity, ktorá vedie k akejsi „národnej paradigme“ v strategických záležitostiach. Základné prvky sú vysoko odolné voči zmenám.
2. Z týchto základných prvkov sa rozširujú prejavy strategickej kultúry, dlhodobé politiky a postupy, ktoré aktívne súvisia a aplikujú podstatu jadra strategickej kultúry na vonkajšie prostredie, v podstate poskytovaním kanálov významu a aplikácie. Tieto aspekty strategickej kultúry sa nazývajú regulačné postupy. Tieto regulačné postupy sú menej odolné voči zmenám.
3. Uprostred medzi základnými prvkami a regulačnými postupmi sú „stanoviská bezpečnostnej kultúry“. Tieto stanoviská sú súčasnými, široko akceptovanými interpretáciami toho, ako by mali byť najlepšie základné hodnoty podporované prostredníctvom politických kanálov v tom zmysle, že stanovujú preferencie pre politické rozhodnutia.

Obrázok 2 Zložky strategickej kultúry

Zdroj. Vlastné spracovanie

Na druhej strane nám Jones poskytuje alternatívny prehľad prvkov strategickej kultúry, keď tvrdí, že do strategickej kultúry štátu existovali tri úrovne vstupov:

- makroenvironmentálna úroveň, pozostávajúca z geografie, etnokultúrnych charakteristík a histórie,
- spoločenská úroveň. pozostávajúce zo sociálnych, ekonomických a politických štruktúr spoločnosti a
- mikroúrovne pozostávajúcej z vojenských inštitúcií a charakteristík civilno-vojenských vzťahov (Johnston, 1995).

2.5.1 Zdroje strategickkej kultúry

Zdroje strategickkej kultúry sú všetky faktory a javy, ktoré svojim vzájomným pôsobením vytvárajú konečný produkt. Ich množstvo je veľké, mnohé z nich sa naďalej dajú rozložiť na ďalšie premenné, preto je definovanie strategickkej kultúry otvorený problém.

Pomerne prepracovaný zoznam zdrojov poskytuje Darryl Howlett (2005), podľa ktorého sú zdroje strategickkej kultúry aj materiálne aj ideovej povahy, a sú to predovšetkým geografia, klíma, zdroje surovín a energií, ale aj história a skúsenosť, politická štruktúra, povaha organizácií zahrnutých v obrane a v ďalších politických a rozhodovacích štruktúrach; významnú rolu zohrávajú aj mýty a symboly, kľúčové texty, ktoré informujú aktérov o vhodnom strategickom rokovaní, transnacionálne normy (napr. členstvo v nadštátnych organizáciách), generačná zmena a rola technológií. Ďalej uvádza, že strategická kultúra je generovaná na pomedzí histórie, schopností, geopolitiky a hodnôt.

K tomu ešte pridáva náboženské tradície, demografické trendy, presvedčenia a hodnoty aktérov, predovšetkým elít. Na všetky tieto zdroje môže byť nazerané absolútne alebo relatívne. Záleží tiež na tom, ako ich vníma a interpretuje aktér, akú má skutočnú a vnímanú pozíciu v systéme, vzťahy k ostatným aktérom a ich zdrojom. Zoznam relevantných zdrojov strategickkej kultúry závisí aj od zvoleného časového rámca výskumu.

Ďalej existuje séria prvkov, ktoré môžu byť príčinou aj následkom strategickkej kultúry – percepcia a hierarchizácia hrozieb a rizík, preferencie pre unilaterálny alebo multilaterálny prístup, príklon k medzinárodnému právu a OSN, preferencie pre civilné alebo vojenské prostriedky, postoj k stratám (na životoch i materiálnym), postoj k armáde (hrdosť, hanba, nevraživosť), skúsenosti s použitím armády doma alebo za hranicami, úroveň verejnej podpory a vôle (podľa štátneho zriadenia) a pod.

Obrázok 3 Zdroje strategickkej kultúry

Zdroj: Vlastné spracovanie

Strategickú kultúru teda ovplyvňujú špecifické podmienky, v ktorých štát presadzuje svoje bezpečnostné záujmy, ale tiež aj zdroje, z ktorých daná strategická kultúra vychádza. Vychádzajúc z práce Howletta (Howlett, 2005), môžeme vymedziť tri hlavné skupiny činiteľov, ktoré tvoria piliere každej strategickej kultúry, a to fyzické zdroje, politické zdroje a sociokultúrne zdroje (obrázok 3).

Do fyzických zdrojov strategickej kultúry patrí geografia, prírodné zdroje, populácia, technológie (vrátane zbrojárskych).

Medzi politické zdroje strategickej kultúry patrí historická skúsenosť, politický systém, presvedčenie elít, vojenská história, civilno-vojenské vzťahy, charakter vojenských (obraných) organizácií.

Medzi sociálno-kultúrne zdroje strategickej kultúry patria mýty, symboly, artefakty, kultúrne vzorce, religiozita, tradície.

Lasicová a Ušiak uvádzajú, že základné prvky, ktoré určujú strategickú kultúru sú:

- spoločná historická skúsenosť (voči niekomu),
- základy, na ktorých sa formuje vojenská sila (patriotizmus, branný zákon, súkromné armády),
- vojenské spôsobilosti vzhľadom k technickému pokroku (ako najviac premenná veličina),
- vymedzenie ochrany pre osoby, objekty a symboly (aká je hierarchia týchto prvkov),
- úloha mýtov a legend (naratívna história). (Lasicová, Ušiak, 2013 s. 327)

Čo sa týka hlavných alebo kľúčových zdrojov, tie sa v interpretáciách líšia. Carnes Lord (Lord, 1985) tvrdí, že práve vojenské správanie väčšiny spoločností do veľkej miery odráža politickú kultúru týchto spoločností², avšak podľa viacerých odborníkov, vrátane Lantisa (Lantis, 2006) a Howletta (Howlett, 2006), medzi kľúčové zdroje patrí geografia, klíma a prírodné zdroje. Pokiaľ sa zameriame konkrétne na určitý druh správania, kľúčový zdroje sa budú líšiť. Napríklad Stephen Walt (Walt, 1987) sa pri tejto téme zaoberá tvorbou štátnych aliancií, pričom geografia nemusí nevyhnutne znamenať podmienku a výhodu pre tvorbu aliancií. V tomto prípade hrajú kľúčovú rolu faktory ako sú zdieľaná politika štátov či kultúrnych črt. Vďaka týmto faktorom môže nastať zvýšenie pravdepodobnosti, že štáty vytvoria spojenectvo. Naopak štáty, ktoré majú rozdielne ideológie sa stávajú prirodzenými nepriateľmi.

2.5.2 Nositelia strategickej kultúry

Okrem skúmania zdrojov strategickej kultúry má význam aj identifikácia a charakteristika nositeľov strategickej kultúry ako odpovede na otázku: kým je strategická kultúra tvorená, udržiavaná a presadzovaná? Označiť kľúčových nositeľov strategickej kultúry nie je jednoduché, vždy bude záležať na špecifických parametroch zdrojov danej strategickej kultúry.

² Tým potvrdzuje prepojenosť politickej a strategickej kultúry.

Pokiaľ hovoríme o strategickej kultúre štátu, v širšom význame, je nositeľom každý občan, obyvateľ štátu, nakoľko tvorí verejnú mienku, ktorá môže uplatňovať vplyv na elity a celkové formovanie politiky / stratégie štátu. V demokraciách sú to voliči, ktorí priamo formujú politiku. Významné miesto v tejto skupine nositeľov strategickej kultúry ma aj občianska spoločnosť a mimovládne organizácie (NGO). Potom môžeme hovoriť, že strategická kultúra je skôr vlastníctvom kolektívov a nie jednotlivcov.

V užšom význame môžeme charakterizovať nositeľov, ktorí majú priamy vplyv na formovanie politiky / stratégie daného aktéra. Jedná sa o tzv. elity: politických lídrov, príslušníkov vládnucej triedy, vysoko postavených armádnych funkcionárov, vplyvných príslušníkov diplomatického zboru. Ak budeme rešpektovať názor, že strategická kultúra štátu je realita dohodnutá medzi elitami, lídrami, ktorí rešpektujú v nich zakorenené presvedčenia (unilateralizmus či multilateralizmus), historická skúsenosť a zodpovednosť. Práve lídri si vyberajú, kedy a aké kultúrne hodnoty, skúsenosti a tradície presadia, aké a ktoré hodnotové hranice budú rešpektovať a ktoré prekročia. Vo väčšine prípadov sú to politickí a vojenský lídri, príslušníci elít, ktorí redefinujú hranice možného v kľúčových diškurzoch o bezpečnostno-strategických otázkach.

K dôležitým nositeľom strategickej kultúry môžeme zaradiť rôzne politické, vojenské, kultúrne inštitúcie, ako napr. politické strany, spolky, armádu, ale aj inštitúcie ktoré tvoria samotnú štátnosť či uchovávajú tradície. Významnú úlohu nositeľov strategickej kultúry zohráva aj veliteľský a dôstojnícky zbor.

2.6 Bezpečnostná kultúra , strategická kultúra a bezpečnostná politika

Objasnenie prvých dvoch výskumných problémov, definovaných v metodologickej časti článku, nám umožňuje riešiť posledný výskumný problém, ktorý je čiastočne zhodný s pracovnou hypotézou.

Pri akceptovaní rôznorodosti definícií bezpečnostnej i strategickej kultúry sme dospeli k názoru, že medzi bezpečnostnou kultúrou a strategickou kultúrou existuje vzťah logickej nadväznosti a prepojenosti, a v niektorých prípadoch aj kauzálnej závislosti. Môžeme to konštatovať, ak posudzujeme vzťahy medzi činiteľmi bezpečnostnej a strategickej kultúry, a to napr. cez činitele ako je identita, normy a hodnoty a politické zdroje strategickej kultúry, alebo optika vnímania a politické zdroje a sociokultúrne zdroje strategickej kultúry.

Podstatná časť činiteľov kultúry národnej bezpečnosti ovplyvňuje činitele, tvoriace zdroje strategickej kultúry, ktoré determinujú postoje nositeľov strategickej kultúry k nasadzovaniu sily na dosahovanie bezpečnostných cieľov, ako aj k otázkam vojny a mieru a formovaniu medzinárodných vzťahov.

Postoje kľúčových nositeľov strategickej kultúry sa potom logicky a nevyhnutne premietajú do obsahu bezpečnostnej politiky štátu (obr. 4), a to jednak do zámeru

mocenského zaistovania bezpečnosti štátu, ako aj do obsahu a procesov zaistovania bezpečnosti štátu.

Obrázok 4 Nadväznosť bezpečnostnej a strategickej kultúry a bezpečnostnej politiky

Zdroj: Vlastné spracovanie

Zámery mocenského zaistovania národnej bezpečnosti je všeobecne vyjadrený v zákonoch o národnej bezpečnosti (bezpečnosti štátu), konkretizovaný je v bezpečnostnej stratégii (národnej bezpečnostnej stratégii) a v nadväzujúcich dokumentoch; spravidla sa premieta aj do programových vyhlásení vlád.

Procesy zaistovania národnej bezpečnosti identifikujeme jednak ako činnosti spojené s tvorbou zámerov mocenského riešenia národnej bezpečnosti a rozhodovaním o bezpečnostných záujmoch. Výsledky týchto procesov sú materializované v procese ich realizácie, vo vytvorení štruktúry a zložiek bezpečnostného systému so všetkými jeho spôsobilosťami a kapacitami na riešenie bezpečnostných hrozieb, kríz a incidentov.

Môžeme konštatovať, že činitele a zdroje, prameniace z bezpečnostnej kultúry štátu a jeho strategickej kultúry sa v plnej miere odrážajú v obsahu národného záujmu, ktorý je kľúčovým prvkom bezpečnostnej politiky štátu.

3 DISKUSIA

Vypracovanie uceleného teoretického rámca pre oblasť bezpečnostnej kultúry a strategickej kultúry je veľmi ťažko, a to najmä pre rôznorodosť prístupov a rôznorodosť definícií.

Pri teoretickom vymedzovaní bezpečnostnej kultúry je každý výskumník determinovaný objektom skúmania. Iné východiská a iné definície sú spracúvané, ak je objektom podnik, organizácia alebo sektor výrobnjej organizácie, iné- a obsahovo i štruktúrne- sú spracúvané východiská a definície, ak je objektom štát.

V prvom prípade je bezpečnostná kultúra (*safety culture*) chápaná ako pojem, ktorý integruje základné, normatívne predpoklady pre zaistovanie bezpečnosti v organizácií, ako aj prijatie a dodržiavanie týchto predpokladov zamestnancami, prezentované ako bezpečnostná klíma v organizácii. Vyjadruje dlhodobé postoje, presvedčenia a spôsoby, akými je bezpečnosť v organizácii vyžadovaná a presadzovaná a pozostáva z politík, hodnôt, postojov, vnímaní, kompetencií a správania ľudí, ktorí tvoria organizáciu. Bezpečnostnú kultúru možno považovať za súčasť širšej firemnej kultúry, vyžaduje si však svoje vlastné špecifické úlohy, ciele a zodpovednosti.

V druhom prípade, keď objektom skúmania je štát, kultúra národnej bezpečnosti (*national security culture*) poskytuje optiku, prostredníctvom ktorej národné orgány (politická reprezentácia) chápe a vníma štruktúrne postavenie štátu v medzinárodnom systéme, vysvetľuje subjektívne chápanie objektívnych hrozieb pre národnú bezpečnosť, definuje nástroje, ktoré možno použiť pri riešení týchto hrozieb, a rozhoduje o unilaterálnych, bilaterálnych alebo multilaterálnych opatreniach na zaistenie bezpečnosti štátu. Obsah a zameranie kultúry národnej bezpečnosti ovplyvňuje aj miera integrácie štátu, ako sme to prezentovali v tabuľkách 1 a 2. Na čom existuje zhoda je to, že kultúra národnej bezpečnosti odráža identitu aktéra, vyjadruje postoj a vzťah politickej reprezentácie štátu k bezpečnosti a môže sa časom meniť podľa toho, ako sú získané, prijaté a spracované nové skúsenosti.

Ešte komplikovanejšie je vyjadriť konsenzuálny prístup k definovaniu strategickej kultúry. Samotný koncept strategickej kultúry, ako analytickej kategórie bezpečnostných štúdií, bol vyvinutý v 70. rokoch 20. storočia a zameriavala sa na analýzu prístupu jednej z jadrových mocností – ZSSR – k stratégii použitia jadrových zbraní. Cieľom bolo preukázať, že Sovietsi nebudú mať rovnaký súbor hodnôt a presvedčení, ako strategická komunita USA (Longhurst, 2018). Snyderova definícia strategickej kultúry (Snyder, 1977) podnietila široký záujem o túto problematiku a pribudlo množstvo názorov a definícií strategickej kultúry. V súčasnosti registrujeme až tri základné smery, resp. tri generácie, ktoré sa výskumom strategickej kultúry zaoberali (Johnston, 1995).

Prvá generácia autorov sa zaoberala výskumom rozdielneho amerického a sovietskeho zmýšľania o jadrovej stratégii, pričom zdôrazňovali najmä vplyv historických skúseností, politickej kultúry a geografie.

Druhá generácia sa zameriavala najmä na spojitosť strategickej kultúry a hegemonie, predovšetkým politickej hegemonie. Práve politická hegemonia umožňuje elitám odôvodniť strategické rozhodnutie – použitie násilia voči protivníkovi. (Klein, 2009). Ďalším rysom prístupu tejto generácie je zdôrazňovanie významu historickej skúsenosti na strategickú

kultúru. Rezultuje to do záveru, že štáty majú rôzne historické skúsenosti a tým pádom aj rozdielne prístupy k strategickej kultúre.

Tretia generácia, ktorej predstaviteľom je samotný Johnston, charakterizuje strategickú kultúru ako myšlienkové prostredia, ktoré obmedzuje voľby správania. Podnety, resp. zdroje strategickej kultúry nevidia v počiatočných, dávnejších, historických skúsenostiach, ale práve v tých novodobých, nedávnych.

Na základe obsahovej analýzy jednotlivých konceptov strategickej kultúry budeme pri našom ďalšom skúmaní tejto problematiky preferovať Johnstonovu koncepciu a jeho paradigmu strategickej kultúry. Zároveň považujeme za akceptovateľnú aj myšlienku, že nezáleží na precíznej definícii čo to strategická kultúra je, ale či prezentuje podstatu toho, čo nám koncept môže povedať o aktéroch, ich pohnútkach a správaní sa v bezpečnostných vzťahoch a o vzťahu k použitiu ozbrojenej sily.

Z hľadiska pochopenia strategickej kultúry akéhokoľvek aktéra to znamená uznať, že jeho rozhodovanie a konanie v otázkach bezpečnosti a názory na použitie násilia je ovplyvnené jeho fyzickými zdrojmi, doterajšou skúsenosťou, ako aj súborom uznávaných hodnôt a noriem.

ZÁVER

Vychádzajúc z analýzy štruktúry a obsahu základných politicko- bezpečnostných a vojensko-strategických dokumentov Slovenskej republiky sme dospeli k názoru, že tieto strategické dokumenty sú spracúvané preskripciou metódou podľa zavedených postupov, pričom vychádzajú a aplikujú základné prístupy obsiahnuté v aliančných (NATO) a únijných (EÚ) stratégiách a strategických koncepciách. Takto sú bezpečnostnou komunitou a verejnosťou prijímané a akceptované.

Považovali sme za potrebné ukázať na širší teoretický základ, ktorý je potrebné pochopiť a aplikovať pri tvorbe bezpečnostnej a obrannej stratégie suverénneho štátu. Nie žeby sme v obsahu bezpečnostnej a obrannej stratégie SR niektoré aspekty bezpečnostnej a strategickej kultúry nenašli, ale tieto východiská, podľa nášho názoru, nie sú všeobecne známe a osvojené ani v akademickej, ani v decíznej časti bezpečnostnej komunity.

Obsahovou analýzou reprezentatívneho vzorku literárnych zdrojov a následnou analýzou vzťahu medzi bezpečnostnou kultúrou a strategickou kultúrou bola potvrdená všeobecná platnosť pracovnej hypotézy, že bezpečnostná politika štátu, jeho prístup k riešeniu bezpečnostných problémov a jeho pozíciu a správanie v medzinárodnom systéme reálne ovplyvňuje jeho bezpečnostná a strategická kultúra.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BEREZUCKÝ, V.V (ed.) 2018. Bezpeka ljudini u súčasnych umovach. Charkiv, 2018. ISBN 978-617-7577-60-6. 308 s.
- BOOTH, K. 2014. Strategy and Ethnocentrism: Concepts and Propositions. [online]. [cit. 2023-09-20] Dostupné na Internete: <<https://www.taylorfrancis.com>>
- COLE, K. S., STEVENS-ADAMS, S.M. , WENNER, CAREN. A. 2013. A Literature Review of Safety Culture. [online] [cit. 2023-09-06] DOI: <https://doi.org/10.2172/1095959>
- CZAJA, J.2008. Kulturowe czynniki bezpieczeństwa. Kraków: Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne, 2008. ISBN 978-83-7571-000-7.
- CIEŚLARCZYK, M. 2011. Kultura bezpieczeństwa i obronności. Siedlce, 2011. ISBN 978-83-7051-615-4.
- DURNIEV (ДУРНЕВ, Р, А.): Культура безопасности жизнедеятельности: Дефиниция и уровни формирования. (Kultúra bezpečnosti – definícia a úrovne formovania) In: Социологические исследования, 2006. № 12. s. 72-77. ISSN 0132-1625
- EICHLER, J. 2011. Bezpečnostní a strategická kultura USA, EU a ČR. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1956-9
- GRAY, C. S. 1999. Strategic Culture as Context: The First Generation Strikes Back. [online]. [cit. 2023-09-20] Dostupné na Internete: <<https://library.fes.de>>
- HALAJ, M. 2017. How to measure the safety culture of organizations. In: CBU International Conference Proceedings 2017: Innovations in Science and Education. ISSN 1805-9961. 2017, vol. 5, s. 622-626. DOI: <https://doi.org/10.12955/cbup.v5.996>
- HALAJ, M., HOFREITER, L. 2017. Engineering of organization's security. In: International Journal of Engineering Research and Technology. ISSN 2278-0181. 2017, vol. 6 Issue 07, s. 662-666.
- HOFREITER, L., 2015. Bezpečnostná kultúra a riadenie bezpečnosti. In: Krízový manažment, vedecko-odborný časopis FŠI ŽU v Žiline, č. 2/2015. s.63-68. ISSN: 1336-0019. DOI: <https://doi.org/10.26552/krm.C.2015.2.63-68>
- HOFREITER,L., HALAJ,M. 2020. Kultúra bezpečnosti. In: LUKÁŠ,L. a kol. Teorie bezpečnosti II.VerBuM, Zlín, 2020. s. 103-128. ISBN 978-80-88356-06-6
- HOWLETT, D. 2005. Strategic Culture: Reviewing Recent Literature, Strategic Insights . [on-line] . [cit. 2023-09-22] Dostupné Internete: <<http://www.nps.edu>>
- HOWLETT, D. 2006.The Future of Strategic Culture. [online]. [cit. 2023-09-22] Dostupné na Internete : <<https://irp.fas.org>>
- JOHNSON, J. L. 2006. Strategic culture: refining the theoretical construct. [online]. [cit. 2023-09-05] Dostupné na Internete: <<https://irp.fas.org/agency/dod/dtra/strat-culture.pdf>>
- JOHNSTON, A. I. 1995. Thinking About Strategic Culture. [online]. [cit. 2023-09-05]Dostupné na Internete: <<https://www.fb03.uni-frankfurt.de>>

- KIRCHNER, E.J., SPERLING, J. 2010. National Security Cultures. Patterns of global governance. [online]. [cit. 2023-08-24]. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203850619>
- KLEIN, B. 2009. Hegemony and strategic culture: American power projection and alliance defence politics. [on-line] [cit. 2023-09-11]. DOI: <https://doi.org/10.1017/S026021050011335X>
- LANTIS, J. 2006. Strategic Culture: from Clausewitz to Constructivism. [online]. [cit. 2023-09-12] Dostupné na Internetete: <https://irp.fas.org/>
- LASICOVÁ, J., UŠIAK, J. 2013. Stratégia, doktrína a strategická kultúra. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2013. Liptovský Mikuláš, 2013. ISBN 978-80-8040-475-8
- LASICOVÁ, J., UŠIAK, J. 2012. Bezpečnosť ako kategória. Bratislava: VEDA, 2012. ISBN 978-80-224-1284-1
- LORD, C. 1985. American Strategic Culture. Comparative Strategy. [online]. [cit. 2023-09-18] DOI: <https://doi.org/10.1080/01495938508402693>
- PIDGEON, N. 1998. Safety Culture: key theoretical issues. In: Work & Stress: An International Journal of Work, Health & Organisations. 1998, vol. 12., s.202-216. DOI: <https://doi.org/10.1080/02678379808256862>
- RICHTER, A. & KOCH, CH. 2004. Integration, differentiation and ambiguity in safety cultures. In: Safety Science 42(8), s. 703-722. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ssci.2003.12.003>
- SLOVÁČKOVÁ, I., 2015. Proč a jak měřit kulturu bezpečnosti ve firmě. [online]. [cit. 2023-09-06] Dostupné na Internetete: <http://www.kirschstein.org>
- SNYDER, J.L. 1977. The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations. [on-line]. [cit. 2023-09-28]. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003142508-3>
- Strategic culture: a reliable tool of analysis for EU security developments? [online]. [cit. 2022-05-20] Dostupné na Internetete: <https://www.lse.ac.uk>
- UŠIAK, J. 2020. Bezpečnostná politika Slovenskej republiky a vybrané bezpečnostné dokumenty. 2. vydanie. Banská Bystrica : Belianum, 2020. ISBN 978-80-557-1795-1
- WALT, S. M. 1987. The Origins of Alliance. [online]. [cit. 2023-09-19] Dostupné na Internetete: <http://www.jstor.org>

prof. Ing. Ladislav HOFREITER. CSc.

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš

Tel.: +421 960 422 619

E-mail: ladislav.hofreiter@aos.sk